

סיקור מהקד

המלחמה השקטה

במסגרת המלחמה הקרה השנייה, פועלים בגוש הריכוזי על מנת לערער את העוצמה המערבית. שמירה על מחירי נפט גבוהים והרחבת השימוש בסמים כאמצעי למימון הטרור עומדים לאחרונה במרכז המאבק.

יולי 2008

תוכן העניינים

דבר העורך 3
היד הנעלמה של הגוש הריכוזי

הקרטל החדש 4
הסמים בשירות הטרור

בועת הזהב השחור 8
ספקולציות בשוק הנפט

הציר האיראני-לטיני 12
נתיב הטרור הבינלאומי

עולם הולך ומתחמם 15
היום שאחרי מחר?

באווירה נינוחה 18
20 שאלות טריוויה

אין להעתיק, לשכפל או לצטט את כל המאמרים או את חלקם ללא אישור מפורש מבעלי האתר. הצעת מאמרים לפרסום או בקשות להוצאת חומר ניתן להפנות ל-editor@sikurmemukad.com

בשער: מגדלי אופיום באפגניסטן. צילום: צבא ארה"ב
עיצוב השער: תמר בוסתן

דבר העורך

אחד המאפיינים הבולטים במלחמה הקרה השנייה, הוא הפעילות המתואמת בכל אחד מהגושים במערכת הגלובאלית. נחיתותו המסורתית של הגוש הריכוזי בכל האספקטים המרכזיים – טכנולוגיה, כלכלה, עוצמה מדינית וצבאית, אילצה את חברותיו לתור אחר דרכי פעולה אלטרנטיביות, ולהתמודד עם הגוש הדמוקרטי במקומות בהם הוא מפגין חולשה.

כמה מהמדינות הבולטות בגוש הריכוזי כרוסיה, איראן וונצואלה, הן שחקניות משפיעות בשוק האנרגיה העולמי, ויכולתן לדחוף את מחירי הנפט כלפי מעלה, העניקה להן רווח כלכלי עצום על חשבון הצרכניות הגדולות מהגוש הדמוקרטי. התמיכה בפעילות לא חוקית כגון התמיכה בארגוני הטרור והפעילות בשוק הסמים, מנצלת את חולשת המשטרים הליברלים ועשויה להעניק יתרון עבור מדינות ריכוזיות. זוהי אפוא, היד הנעלמה של הגוש הריכוזי, המצליחה להביך את המדינות הדמוקרטיות.

פעילות זו מאפשרת לגוש הריכוזי לפגוע בכלכלת המערב, בתחושת הביטחון של אזרחיו ובמרקם החברתי שלו. ארגון הטאליבן באפגניסטן, ה-FARC בקולומביה, החיזבאללה בלבנון וארגוני טרור אחרים, נהנים כיום מהשפעה רבה על תעבורת הסמים בעולם ובחלק מהאזורים אף שולטים עליה. מאחורי הפעילות של חלק מהארגונים, ניצבות איראן וונצואלה כמדינות עתירות נפט הפוגעות ביריבותיהן באמצעות הפצת הסמים ופעילות הטרור.

נוכח הצלחתה החלקית של אסטרטגיית ההתמקדות בטרור מבית מדרשו של הנשיא בוש, עולה הצורך הברור של הגוש הדמוקרטי לשנות את כללי המשחק, במטרה לערער את יציבותו של המשולש נפט – סמים – טרור, המהווה נדבך מרכזי בתוכנית הקרב של הגוש הריכוזי.

אלון לויין ויובל בוסתן
editor@sikurmemukad.com

הקרטל החדש

אלון לוי ויובל בוסתן

השימוש בסמים לצורך מימון פעילות טרור אינו דבר חדש. ארגוני טרור רבים גילו את הפוטנציאל הטמון בענף לפני עשרות שנים. הרווח המהיר והגדול קסם לרבים ובפרט למי שעסק גם כך בפעילות מחתרתית, וראה אפשרות להשתמש באותה התשתית על מנת להבריח גם לוחמים ונשק. אופיים הממכר של הסמים, הנזק הבריאותי הנגרם מהשימוש בהם ותופעות לוואי פליליות הנקשרות לצרכנים שלו, מיצבו את הסמים כאמצעי נוסף העומד לרשות ארגוני הטרור במלחמתם בעולם המערבי.

ב-12 ביוני 2008, תפסו כוחות נאט"ו שפעלו באזור קנדהר 237 טונות חשיש בשווי של כ-400 מיליון דולר. תפיסה זו נחשבת לתפיסת הסמים הגדולה בהיסטוריה. הכמות העוצמה המחישה כי גם ענף גידול הקנאביס באפגניסטן צומח במהירות רבה, ומספק מקור הכנסה נוסף לטאליבן. באותה תפיסה אגב, נמצאו גם חמש טונות של אופיום, כולם מוסתרים בבונקרים תת קרקעיים גדולים.

הפלישה האמריקנית לאפגניסטן

תרמה לחידוש ייצור הסמים

במדינה, כדרך לממן את המאבק

באמריקנים. משלוחים של אופיום

והראין מוברחים מאפגניסטן

לאיראן ולפקיסטן. בנמלי היעד

מועמסים כלי נשק, תחמושת

וחומרי נפץ המיועדים לאזורי

הקרבות באפגניסטן.

הסמים נמחק כמעט לחלוטין בטענה כי זו פעולה "לא אסלאמית".

הפלישה האמריקנית לאפגניסטן תרמה לחידוש ייצור הסמים במדינה, כדרך לממן את המאבק באמריקנים. משלוחים של אופיום והראין מוברחים מאפגניסטן לאיראן ולפקיסטן, ויוצאים באוניות ליעדים במזרח התיכון באירופה. בנמלי היעד מועמסים כלי נשק, תחמושת וחומרי נפץ, הנשלחים בחזרה לפקיסטן, ומשם לאזורי הקרבות באפגניסטן.

חשיבות האופיום לכלכלה האפגנית מהממת – שטח גידול פרחי הפרג באפגניסטן הוא 1,930 קמ"ר, בו יוצרו 8,200 טון ב-2007. שטח זה משקף 4 אחוזים מכלל השטח המעובד באפגניסטן והוא משתווה לשטח גידול עלי הקוקה בקולומביה, פרו ובוליביה יחדיו. הוא מספק 4 מיליארד דולר לכלכלה האפגנית, כשרבע מהסכום מגיע לידי החקלאים והשאר לידי ברוני הסמים, אנשי ממשל ולטאליבן. לשם המחשת משקל התעשייה בכלכלה האפגנית, די אם נציין כי התוצר הלאומי של אפגניסטן (לא כולל תעשיית הסמים), הסתכם בשנת 2007 ב-7.5 מיליארד דולר.

בסך הכל, 9% מאוכלוסיית אפגניסטן מעורבת בענף האופיום – מגידול הפרג, דרך זיקוקו ועיבודו, ועד לשליחתו לייצוא, ומסיבות מובנות - באפגניסטן, הרווח מכל דונם עבור מגדלי הפרג גדול פי 10 מהרווח למגדלי החיטה.

חברות הארגון לשיתוף פעולה של שנחאי (SCO), בו חברות רוסיה, סין וארבע מהרפובליקות הסובייטיות לשעבר במרכז אסיה, סובלות אף הן מתעשיית הסמים האפגנית. באוגוסט 2007, בהצהרת הסיכום של כינוס הארגון בקירגיזסטן, נכתב כי החברות תפעלנה באופן מיידי להקמת רצועה "נגד סמים" מסביב לאפגניסטן. עם זאת, לא הופיעו בה פרטים קונקרטיים הנוגעים לאופן הקמתה של הרצועה וטרם נצפו בשטח מהלכים להקמתה.

בשנים שקדמו להופעת ארגונים בעלי פריסה בינלאומית כאל קעידה והחיזבאללה, הייתה השפעת ארגוני הטרור על תעבורת הסמים בעולם מוגבלת באופן יחסי. מעבר הטרור לפעילות עולמית מתואמת יצר קשר הדוק בין ארגוני הטרור לארגוני פשע, שנהנו אף הם מהסחר בסמים. על אף שידוע שנים על הקשר בין הטרור ובין הסמים, ואף על המעורבות של מדינות כאיראן וסוריה, מעולם לא נחשבו הגורמים האלה לשולטים בענף הסמים, אלא רק למי שמנצלים אותו.

רק עם התפתחות המלחמה העולמית בטרור, נקבע הסחר בסמים כמטרה בפני עצמה עבור האמריקנים ובני בריתם, שעמדו על חלקם המשמעותי של הסמים בבסיס הכלכלי של ארגוני הטרור.

על פי נתוני הרשות הפדרלית האמריקנית למלחמה בסמים (ה-DEA), 18 מתוך 42 ארגוני הטרור המוכרים על ידי ארה"ב, מממנים את פעילותם באמצעות סחר בסמים. מקורה של תופעה זו בשני גורמים עיקריים שהתהוו בעקבות המלחמה העולמית בטרור. ראשית, המלחמה צמצמה את מספר המדינות המעניקות סיוע לארגוני טרור, ואלו נאלצו לתור אחר מקורות הכנסה חלופיים. שנית, בניסיון להבטיח את הישרדותם, שינו אל קעידה וארגוני טרור אחרים את המבנה האדמיניסטרטיבי שלהם, ויצרו מידור מלא בין הפעילות במדינות שונות. כך, מוטל על כל תא טרור לבסס מקור הכנסה מקומי, או נתיב הברחה המשמש רק אותו.

אפגניסטן משגשת

אפגניסטן מייצרת 93% מהאופיום בעולם המשמש לייצור הראין. כמה מברוני הסמים הפועלים בה, משתפים פעולה עם הטאליבן, המספק להם הגנה בתמורה למסים. בשנתיים האחרונות רבו האינדיקציות על כך שהטאליבן אף עוסק בגידול ובסחר בסמים בעצמו. האירוניה היא שבתקופת שלטון הטאליבן, ייצור

ארגון החיזבאללה מימן אף הוא חלק מהפעילות שלו באמצעות סחר בסמים. בדומה לטאליבן, החיזבאללה מספק הגנה לסוחרים בתמורה לעמלות נכבדות. הברחת הסמים לשטח ישראל יועדה להשגת מימון, אך גם כדי להציף את ישראל בסמים ולפגוע בחברה הישראלית. בשנים 2000-2006 פרח הסחר בסמים בחסות החיזבאללה, שניצל את נסיגתו החד צדדית של צה"ל מלבנון לפעילות בסמוך לגבול הישראלי.

החיזבאללה הצליח לגייס לשורותיו סוכנים ישראלים, בדרך כלל חיילים ושוטרים בני מיעוטים, אשר סיפקו לו מידע מודיעיני. מלחמת לבנון השנייה הצליחה להרחיק את החיזבאללה מהגבול באופן משמעותי, ופגעה בסחר הסמים בגבול הלבנון.

גם בגבול הדרומי של ישראל מתרחש סחר בסמים. הברחות מסיני מתרחשות כמעט מדי יום, ואלו מסייעות במימון תאים מקומיים של ארגוני טרור דוגמת אל קעידה.

טורקיה הפכה בשנים האחרונות לצומת מרכזי בתעבורת סמים בעולם. סמים בשווי של מיליארדי דולרים זורמים למדינה, מיעוטים לשימוש השוק המקומי ומרביתם ממשיכים לשווקים הגדולים

אותו לאחד מקרטלי הסמים החזקים ביותר בקולומביה ובעולם.

במסגרת יחסיו עם הארגון, שימש נשיא ונצואלה צ'אבו במשך תקופת מה כנציג רשמי של ממשלת קולומביה במשא ומתן עם FARC. מינוי זה היה ציני במיוחד, נוכח העובדה כי צ'אבו הוא המארח של הארגון ואחד הספונסרים שלו. נשיא ונצואלה השתמש בהשפעתו על הארגון על מנת לצבור נקודות חשובות בשדה התעמולה כשהביא לשחרורם של כמה מהאזרחים שנחטפו על ידי ה-FARC במהלך השנים. שליחותו של צ'אבו נפסקה לאחר שניהל שיחות עם מפקדי הצבא הקולומביאני ללא ידיעת נשיא קולומביה אלבארו אוריבה, בניגוד לכללי הפרוטוקול.

ב-28 במרץ השנה, בניסיון להוכיח כי אינם מאפשרים סחר בסמים בתחומם, תקף חיל האוויר של ונצואלה מסלול המראה ונחיתה של מטוסים שהובילו מטענים של קוקאין מקולומביה. שני מטוסים קרב ומסוק השתתפו בתקיפה. לאחריה, הודיעו מפקדי הצבא כי הייתה זו פעולה אחת מני רבות, שמטרתה למנוע ממטוסי הסמים לנחות בוונצואלה, בדרכם לאירופה, היעד הפופולארי עבור קרטלי הסמים הפועלים בוונצואלה. המסלול המקובל הוא טיסה מקולומביה לוונצואלה ומשם לאחת ממדינות הקאריביים. משם ממריאים המטוסים למערב אפריקה. החלק הסופי של המסע נעשה באמצעות אוניות למערב אירופה. במקרים אחרים מוברחים הסמים בידי בלדרים הנושאים אותם במזוודות.

היומון הנפוץ ביותר בספרד, אל פאיס, הביא תיאור מעניין של האופן בו הפכה ונצואלה לארץ מקלט עבור קרטלי הסמים וארגוני הגרילה. הללו הפכו לזרוע נוספת במלחמה הצ'אביסטית נגד מדינות הנתפסות כפרו-אמריקניות באזור ובראשן קולומביה. ארבעה עריקים מקרטלי הסמים, מספר מקורות מודיעיניים וכן דיפלומטים, תיארו עבור העיתון הספרדי אודות שיתוף הפעולה המקיף בתחום הסמים בין הממשלה וה-FARC, כמה חודשים לפני שפרץ המשבר בין קולומביה לוונצואלה: "מספר אנשים שהיו חברים בארגון ה-FARC, ערקו כי חשו בגידה מצד המפקדים שלהם. פעילות הסחר בסמים שנתפסה בעיני חברי הארגון המרקסיסטי כפעילות קפיטליסטית פרועה, הפכה למקור מימון לגיימי עבוד הארגון".

לדברי אחד העריקים, רפאל שמו "אנשי הגרילה נהנים מהאירוח הונצואליאני, המגן עליהם מפני תקיפות הצבא הקולומביאני. קולומביה לעולם לא תפר

שדות הפרג מבלבליים באפגניסטן. צילום: צבא ארה"ב

חשיבות האופיום לכלכלה האפגנית מהממת – שטח גידול פרחי הפרג באפגניסטן הוא 1,930 קמ"ר, בו יוצרו 8,200 טון ב-2007. שטח זה משקף 4 אחוזים מכלל השטח המעובד באפגניסטן והוא משתווה לשטח גידול עלי הקוקה בקולומביה, פרו ובוליביה יחדיו.

באורך של יותר מ-2000 ק"מ עם קולומביה, המדינה האחראית על ייצור יותר משני שלישים מהקוקאין בעולם, מצאה עצמה ונצואלה משמשת צומת דרכים מרכזי בתעבורת הקוקאין – מאמריקה הלטינית לצפון אמריקה ואירופה.

עד שנת 2005, שיתפה הממשלה בוונצואלה פעולה עם ה-DEA, כחלק מהמאבק בסמים שהקיף את כל היבשת האמריקנית. בקיץ 2005, הודיעה ונצואלה על הפסקת שיתוף הפעולה, בשל מה שהגדירו בקראקס כניצול שיתוף הפעולה על ידי האמריקנים על מנת לרגל בוונצואלה. אם בשנים שקדמו לכתף הקרה שהעניקה ונצואלה ל-DEA, פעלה הממשלה באופן תקיף והשיגה תוצאות מרשימות בסיכול הסחר בסמים בתחומה, הרי שמאז 2006 עוברים הסמים מונצואלה צפונה בהיקפים גדלים והולכים. מתוך 600 טון הקוקאין המיוצרים בקולומביה, כ-200 עוברים דרך אדמת ונצואלה.

חודש מרץ 2008 היה חס במיוחד בדרום אמריקה. תקרית הגבול בין קולומביה לאקוודור איימה להתפתח למלחמה רבת. המידע המודיעיני שנאסף באותם ימים על ידי הקולומביאנים, הוכיח בודאות כי נשיאי ונצואלה ואקוודור, הוגו צ'אבו ורפאל קוריאה, קיימו קשרים הדוקים עם ארגון הטרור FARC, שמכר בשנה החולפת סמים בהיקף של חצי מיליארד עד מיליארד דולר, סכום שהופך

יותר באירופה. בשנות השיא, שלט ארגון הפ.ק.ק הכורדי על 80% מהברחות הסמים לטורקיה וממנה. בתחילת שנות ה-80, נהנו הכורדים הטורקים מחסותו של חאפז אל אסד, ואת הסמים שהוברחו לאירופה, הביאו ממרכזי הייצור בלבנון.

מסלול הברחה נוסף עליו פיקחו אנשי הפ.ק.ק, היה ההרואין מדרום מזרח אסיה ומאפגניסטן-פקיסטן, שהיה בדרכו למערב. המהגרים הכורדים במערב אירופה ובצפון אמריקה, היוו קרקע נוחה לגיוס משתפי פעולה, באיומים או בהסכמה, להפצת הסמים במערב. חלק מהמהגרים הלא חוקיים, הסתייעו בפ.ק.ק על מנת להגר, ונדרשו לשלם על כך מאוחר יותר בסיוע לארגון. ברבות השנים, הפך הפ.ק.ק, התופס עצמו כארגון הפועל לעצמאותם של הכורדים מטורקיה, לאחד מקרטלי הסמים החזקים ביותר באירופה.

בסוף מאי 2008, הטיל הממשל האמריקני סנקציות נוספות על הפ.ק.ק הנמצא ברשימות ארגוני הטרור האמריקניות, במונעו מהכורדים הטורקים לנסות ולהלבין כספים במערכת הפיננסית האמריקנית [1].

הוגו צ'אבו – ברון סמים?

ונצואלה בהנהגתו של הוגו צ'אבו, נחשבת כבר שנים ליריבה מרה עבור האמריקנים בכלל, ועבור ממשל בוש בפרט. בשל מיקומה הגיאוגרפי, כבעלת גבול מפותל

שדות הפרג מלבלבים באפגניסטן. צילום: צבא ארה"ב

בינואר השנה, בוועידת מדינות ALBA, הגיש נשיא בוליביה, איבו מוראלס, חופן עלי קוקה לנוכחים. נשיא ונצואלה צ'אבו לעס את העלים מול המצלמות תוך שהוא מכריז "קוקה זה לא קוקאין". צ'אבו הוסיף כי התרגל ללעוס את העלים בכל בוקר.

הזרוע הסמויה של הציר הלטיני

על פי נתוני ה-DEA, נכון לשנת 2008 נאמד היקף שוק הסמים העולמי ב-322 מיליארד דולר. השוק האמריקני מחזיק בכ-20% משוק הסמים. הסחר נשלט כיום ברובו על ידי מדינות מהגוש הריכוזי ו/או ארגוני טרור. הוא משמש כזרוע להשגת מודיעין, מימון ותשתית הברחות נרחבת. בדומה לטרור עצמו, גם השליטה על הארגונים האלה משמשת כמנוף לחץ פוליטי.

מדינות הציר הלטיני מבקשות להפיל את הממשלה השמרנית בקולומביה ולהחליפה בממשלה מהפכנית. לשם כך, הן נעזרות בארגוני הגרילה וקרטלי הסמים הפועלים באזור. באפגניסטן, משמש הטאליבן כזרוע לגורמים קיצוניים באסלאם הרדיקלי במלחמתו באמריקנים ובנאט"ו. באירופה, במזרח התיכון ובמקומות אחרים, מחזיקים הפ.ק.ק הכורדי, אל קעידה והחיזבאללה בחלק נכבד ביותר בשוק ההרואין, האופיום והחשיש.

הקורבנות המיידים לפעילות הזו, הם בעיקר אזרחי מדינות המערב, המהווים חלק נכבד מ-200 מיליון מכורי הסמים בעולם. אולם גם האוכלוסייה המקומית באפגניסטן, קולומביה ובמקומות אחרים משלמות על כך, באובדן הריבונות המתמשך, ובהתמכרות האוכלוסייה

הכירת הבסיס, בתואנה כי אקוודור יכולה להילחם בסחר בסמים טוב יותר מאשר האמריקנים.

בתגובה ללחץ המערבי, טוענים באמריקה הלטינית כי גידולי הקוקה אינם משמשים לסמים אלא לשימושים אחרים דוגמת מזון ומשקאות. בינואר השנה, בוועידת מדינות ALBA ("האלטרנטיבה הבוליברית למען אנשי אמריקה שלנו" בו חברות מדינות הציר הלטיני), הגיש נשיא בוליביה, איבו מוראלס, חופן עלי קוקה לנוכחים. נשיא ונצואלה צ'אבו לעס את העלים מול המצלמות תוך שהוא מכריז "קוקה זה לא קוקאין". צ'אבו הוסיף כי התרגל ללעוס את העלים בכל בוקר [3].

מוראלס, שעמד עד לאחרונה בראש ארגון מגדלי הקוקה בארצו, שם נמצא גם בסיס הכוח הפוליטי שלו, מתנגד לפעילות האמריקנית להשמיד באופן יזום שדות קוקה באזור. שטחי גידול הקוקה בקולומביה, בוליביה ופרו מכסים כ-2,000 קמ"ר, ומהווים מקור ל-90% ויותר מהקוקאין בעולם.

אמנם רב הצמחים מיועדים לייצור קוקאין, אולם חלקם משמשים גם לצרכי פולחן וריפוי עבור העמים הילידיים בהרי האנדים, ועל כן מתנגד מוראלס לפגיעה בגידולים האלה [4].

את ריבונותה של ונצואלה כדי להילחם בסמים. הממשלה בראשות צ'אבו ואנשי ה-FARC חולקים אידיאולוגיה קרובה, ובין צ'אבו למנהיגי הארגון ישנה הבנה של אי תקיפה הדדית. ה-FARC גם משלם שוחד ביד נדיבה עבור אנשי מפתח במדינה" [2].

ארגון ה-FARC אינו הארגון היחיד שנהנה מחסותו של צ'אבו. ארגון נוסף, ELN ("צבא השחרור הלאומי של קולומביה"), המתאפיין אף הוא באידיאולוגיה מרקסיסטית מהפכנית, חוסה בצלו של מנהיג ונצואלה. לטענת רפאל, שני הארגונים נלחמים מדי יום אלה באלה, במאבק שקשור לשליטה על דרכי תעבורת הסמים. המאבקים האלה אף מסתיימים בהרוגים לשני הארגונים, וזו הייתה הסיבה המרכזית עבור רפאל לערוק מה-FARC.

רשויות רשמיות בוונצואלה מאפשרות את ייצוא הסמים לאירופה. כוחות הביטחון מעניקים הגנה עבור הארגונים האלה בתחום הסחר בסמים כל עוד הם פועלים נגד ממשלת קולומביה. הסיוע עבור הארגונים כולל גם הגנה משפטית. ענף הייצוא המכניס הזה יכול לפרנס בנדיבות מספר רב של גורמים – שוויו של הסם המוברח מונצואלה ואשר מגיע לרחובות אירופה מגיע ל-10 מיליארד אירו בשנה.

לואיס הרננדו גומז בוסטאמנטה, אחד מברוני הסמים הבולטים ביותר המצוי בידי משטרת קולומביה כיום, הגדיר את ונצואלה "מקדש הסחר בסמים". ונצואלה הסגירה בעבר ברוני סמים קולומביאנים שנתפסו בתחומה. עד 2005, היה זה במסגרת שיתוף הפעולה המוצלח יחסית בין האמריקנים למדינות דרום אמריקה, אולם מאז עולה החשד כי ונצואלה עסקה בפינוי הזירה עבור הארגונים שהיא חפצה ביקרם, בהסגירה אנשי מפתח מקרטלי הסמים הותיקים נטולי האגינדה הפוליטית.

לא רק ונצואלה

הסחר בסמים אינו נחלתה הבלעדית של ונצואלה בציר הלטיני. נשיא אקוודור, רפאל קוריאה, בנו של סוחר סמים בעצמו, חנן לאחרונה 2,000 בלדרי סמים, בתואנה כי באמצעותם ניתן יהיה לתפוס את "הדגים השמנים" בענף הסמים.

האמריקנים, המחזיקים בסיס באקוודור ממנו הם יוצאים, בין היתר, לפעילות נגד מבריחי סמים, יאלצו בקרוב למצוא מקום אחר. במסגרת ניסיונות הציר הלטיני לדחוק את האמריקנים מהאזור, סרב קוריאה להאריך לאמריקנים את

המקומית. באפגניסטן למשל, מעריכים כי 4% מהאוכלוסייה מכורים קשה לאופיום והרואין.

שוק הסמים העולמי הפך אם כן לריכוזי, ויושבים בו פושעי צמרת עולמיים ואנשי גרילה וטרור אלו לצד אלו. חוק ההגנה על המולדת האמריקני, הגדיר כבר לפני כמה שנים את המלחמה בסמים כחלק מהמלחמה בטרור.

המלחמה בסמים, אשר הציגה הצלחות בשנים האחרונות עם השמדת היבולים באמריקה הלטינית, סופגת כעת מהלומה קשה בשל מעורבותן של מדינות וארגונים חזקים בייצור ובשיווק הסמים. הפניית מירב המשאבים במלחמה העולמית בטרור להשמדת היבולים ולפעילות המודיעינית, תסייע בייבושו של הטרור במקומות רבים בעולם ותהיה אפקטיבית יותר מאשר פעילות שוטפת כנגד הארגונים השונים.

בשל הריכוזיות הגיאוגרפית – ייצור הקוקאין מתבצע בעיקר בשלוש מדינות בדרום אמריקה, ייצור האופיום באפגניסטן ובמשולש הזהב בדרום מזרח אסיה, ומחצית מהחשיש בעולם מיוצר בהרי הריף במרוקו, ניתן לבצע כמה תקיפות מרוכזות אשר תספקנה הישגים משמעותיים במלחמה בסמים ובטרור.

עד אז, ימשיכו לזרום מיליארדי דולרים לכיסיהם של ברוני הטרור, הסמים ולכיסיהם הפקידים הממשלתיים במדינות השונות. כסף זה ישמש להמשך ההתחמשות של ארגוני הטרור וירחיק עוד יותר את סופה של המלחמה העולמית בטרור.

הערות

1. "US imposes sanctions on PKK group", BBC News, 30/05/2008
2. John Carlin, "El narcosantuario de las FARC", EL PAIS.com, 16/12/2007
3. "Chavez Chomps On Coca Leaves at Summit Meeting!", Gateway pundit, 28/01/2008
4. "In Latin America, some leaders reject US drug war", Reuters, 24/06/2008

בועת הזהב השחור

אלון לוי ויובל בוסתן

את העלייה הדרמטית במחירי הנפט מרגישים כולנו בכיס, בין אם באופן ישיר במחירי הדלק, או באופן עקיף במחירי המזון המאמינים. העלייה מיוחסת לשורה של גורמים ש"תרמו" לערעור היציבות בשוק שבמשך שנים היה סולידי באופן יחסי - מהיחלשות הדולר וגידול בצריכה העולמית, ועד קיצוץ בהיצע מצדן של מספר יצרניות חשובות ופעילות ספקולטיבית. למי יש אינטרס לדחוף את המחירים כלפי מעלה? מה תהיינה ההשלכות של הידלדלות העתודות?

סטיוארט סטאניפורד, פרופסור לפיזיקה וחוקר מוכר בתחום הנפט, מתמקד בסוגיית שיא תפוקת הנפט – נקודת הזמן שבה עתודות הנפט העולמיות מתדלדלות בשל שאיבת יתר. במרץ 2007, פרסם סטאניפורד מחקר שריכז ארבעה מקורות מידע שונים, שהובילו אותו למסקנה כי תפוקת הנפט הסעודית ירדה ב-8% ב-2006. על פי הנתונים, מגמת ירידה זו החלה ב-2005 והמשיכה גם ב-2007 [4].

בתחילת 2008, העלו הסעודים חזרה את הייצור לרמה של 9.2 מיליון חביות, לאחר שבשתי הזדמנויות שונות ביקש זאת נשיא ארה"ב באופן אישי מהמלך הסעודי, במטרה להביא להפחתה במחירי הנפט. באמצע 2008 הגיעה התפוקה הסעודית ל-9.45 מיליון חביות ביום, ובאמצע יוני התחייבו הסעודים לשאוב 10 מיליון חביות, שיא של כל הזמנים [5]. למרות התקוות ולראשונה בהיסטוריה הנפט, הוברר כי לסעודים יכולת מוגבלת להשפיע על מחירי הנפט העולמיים - השיבה הסעודית לרמות שאיבת השיא לא הצליחה להשפיע באופן משמעותי על מחירי הנפט, ואלו נותרו גבוהים.

נוכח התחרות בין חברות אופ"ק, כל אחת מחמש החברות הגדולות ביצעה עדכון לשיעור המכסות שבבעלותה. עיראק ואיחוד האמירויות הגדילו לעשות, כש"הכפילו" את היקף העתודות המוצהרות שלהן.

בנובמבר 2007, במהלך ועידת אופ"ק, שיגרו המדינות החברות איום על המדינות הצרכניות. חברות אופ"ק הודיעו כי יפסיקו להשקיע במציאת מקורות נפט חדשים שיאפשרו להגדיל את התפוקה, אם מדינות המערב לא תתחייבנה על הגברת הצריכה. על פניו נתפס האיום כמשעשע ביותר, לנוכח העובדה כי העולם צמא לנפט, ואינו זקוק לעידוד נוסף. אולם מדינות אופ"ק הבינו כי הגברת התפוקה שלהן, אם לא תיעשה במקביל לעלייה בצריכה, תוריד את המחירים ותפחית רבות מרווחיהן.

הבעיה הגדולה מכולן מבחינת חברות אופ"ק, היא שעלייה במחירים מעודדת את מדינות המערב למצוא תחליף לנפט. באיומו, רצו מדינות אופ"ק להבטיח כי הן תוכלנה להמשיך ולמכור נפט במחירים גבוהים ובהיקפים גדולים, ללא שימוש בתחליף מצדן של הצרכניות

המקור הראשי לשינוי הזה נבע מרפורמה שבוצעה באופ"ק בשנות ה-80. במסגרת הרפורמה, התקפה גם בימינו, מכסת הייצור המותרת לכל אחת מהחברות היא פונקציה של היקף עתודות הנפט שלה. במלים אחרות, אם אופ"ק מייצרת כיום כ-30 מיליון חביות ביום, ואחת החברות טוענת כי מחזיקה בעשירית מעתודות הארגון, הרי שהיא גם זוכה לייצר עשירית ממכסת אופ"ק. מכיוון שכך, ברור האינטרס של כל אחת מהחברות להצהיר על שיעור עתודות גבוה, ללא קשר להיקף העתודות בפועל.

נוכח התחרות בין חברות אופ"ק, כל אחת מחמש הגדולות ביצעה עדכון לשיעור המכסות שבבעלותה. עיראק ואיחוד האמירויות הגדילו לעשות כש"הכפילו" את היקף העתודות המוצהרות שלהן. כיום, הערך המצרפי של עתודות הנפט של חמש הגדולות הוא 717 מיליארד חביות, המשקפים עלייה של 13% בעתודות הנפט בתוך כעשור. במילים אחרות – "גילוי" הנפט של העשור האחרון במדינות אלה משתווים לסך כל עתודות הנפט של ונצואלה, המדינה השביעית בגודלה מבחינת היקף עתודות הנפט, וזאת על אף שמאז שנות ה-70 לא נתגלה ולא שדה נפט משמעותי אחד במפרץ הפרסי [2].

השמש שוקעת על ריאד?

הנפט הסעודי מגיע ממספר מצומצם של שדות נפט עצומים. הגדול שבהם, והגדול בעולם, הוא גאוואר – כ-8,400 קמ"ר שטחו. קרוב לשני שלישים מהנפט הסעודי או 6% מהייצור העולמי, מגיעים מהשדה הענק. כשהחלו הקידוחים בגאוואר, ההערכה הייתה שכלואים בו 170 מיליארד חביות נפט. מאז נשאבו מהשדה כ-60 מיליארד חביות, אולם ההערכה שסיפקו הסעודים עצמם בשנים האחרונות, העמידה את היתרה על 71 מיליארד חביות, מספר המשקף טעות של כ-40 מיליארד חביות. טענתו של סימונס היא שגם המספר הזה גבוה מדי, ושהסעודים יודעים זאת ומנסים להסתיר את האמת [3].

בשנת 2005, ראה אור אחד הספרים החשובים ביותר בתחום הנפט - "דמדומים במדבר: הלם הנפט הסעודי המתקרב והכלכלה העולמית" [1]. הספר, פרי עטו של יועץ האנרגיה לשעבר של הנשיא בוש, מאתיו סימונס, מציג שורה ארוכה של מקורות מידע שהביאו אותו למסקנה כי שדות הנפט האדירים של ערב הסעודית מתייבשים.

המידע בנוגע לעתודות הנפט של חברות אופ"ק השונות ובראשן ערב הסעודית, הוא מעורפל ביותר ובכונתן מכוון. חברות אופ"ק פרסמו במהלך השנים נתונים מוטעים באשר לעתודות הקיימות שלהן, מאחר והנפט, הבסיס לכלכלתן, הוא נכס אסטרטגי מהמעלה הגבוהה ביותר.

האסטרטגיה הסעודית שיצרה קו ישר בין נפט, כלכלה, ביטחון לאומי והשפעה מדינית, חייבה את המדינה לפעול באופן מתמיד לשימור מעמדה כיצרנית הנפט הגדולה ביותר בעולם. השפעתה זו עומדת בבסיס יחסיה האסטרטגיים עם ארה"ב. העובדה כי היא נתונה למכסת הייצור של אופ"ק אפשרה לרוסיה (שאינה חברה בקרטל) לעקוף אותה בשנה שעברה. עם זאת, לרשות ערב הסעודית עמדה האפשרות להגביר את היקף השאיבה שלה בכ-2 מיליון חביות ליום בכל פעם שנוצר מחסור בהיצע העולמי.

אחד הנתונים המעניינים בהקשר זה, קושר את הדיווחים הסעודיים לדיווחים של ארבע יצרניות נפט חשובות נוספות – איראן, עיראק, כוויט ואיחוד האמירויות הערביות. במהלך שנות ה-70, בתקופה בה חווה העולם את משבר הנפט הראשון שלו, טענו חמש המדינות המובילות כי עתודות הנפט שלהן מסתכמות ב-380 מיליארד חביות. עשרים שנה לאחר מכן, באמצע שנות התשעים, הדיווח המשותף כבר עמד על 635 מיליארד חביות, עליה של 67%. במלים אחרות - חמש הגדולות טוענות כי על אף שאיבה של עשרים שנה, מרבצי הנפט שלהם גדלו בפרק זמן זה בשיעור השקול לכלל עתודות הנפט של ערב הסעודית.

בתפוקה והתחזיות לגבי תפוקה עתידית, לא השתנו בצורה דרמטית. בשנים האחרונות השתנתה המגמה, כשמהיגי מדינות עתירות אנרגיה כרוסיה, ונצואלה, איראן ואחרות, בחרו לנצל את מנגנון התמחור באמצעות יצירת אי ודאות. איומיהם של צ'אבו ואחמדינג'אד בדבר קיצוץ מכוון במכסות כצעד שיעלה את מחירי הנפט, פעלו את פעולתם גם בתקופות בהן לא קוצצו בפועל המכסות. השימוש שעשתה רוסיה בסגירת ברזי הנפט והגז הטבעי כאמצעי ליצירת לחץ פוליטי – קורבנות המדיניות הזו הן אוקראינה, ליטא, גיאורגיה, בלארוס ואחרות - יצרו לחץ כלפי מעלה למחירי הנפט והגז הטבעי. אפילו אמירה מכיוונו של שר התחבורה הישראלי, שאול מופז, שאיים על איראן בתקיפה צבאית, הקפיצה את מחירי הנפט במהירות.

המשלחת הסעודית לכינוס אופ"ק האחרון – מעמדה של ריאד בנסיגה? צילום: אתר הוועידה

בחודש שעבר פרסם מנכ"ל ענקית האנרגיה גזפרום, אלכסיי מילר, תחזית על פיה מחירה של חבית נפט ינסוק בעתיד ל-250 דולר. זוהי ההערכה הגבוהה ביותר שניתנה אי פעם על ידי אדם משפיע כל כך בתחום הנפט. רוב האנאליסטים המצויים במתרחש בענף הנפט העולמי נוהגים להעמיד את הקו האדום העליון על 200 דולר לחבית, אך נראה כי כמו 100 דולר לפניו, זהו קו סמלי ופסיכולוגי ותו לא.

אם וכאשר תתממש ההערכה הרוסית, יצולל העולם כולו, ובעיקר העולם המערבי, למיתון שכמותו לא ראה העולם עשרות שנים. במאי 2006, עת עמדו המחירים על רמה של 70-60 דולר לחבית בממוצע, איים נשיא ונצואלה הוגו צ'אבו כי אם תותקף איראן יאמיר מחיר החבית ל-100 דולר. מחסום 100 הדולרים נשבר לקראת סוף 2007, על אף שאיראן לא הותקפה. מספר חודשים לאחר מכן כבר איים צ'אבו כי תקיפה באיראן תזניק את המחיר ל-200 דולר, סכום הנחשב כיום ריאלי ואפשרי בנסיבות מסוימות.

במאי 2008, טען מזכ"ל אופ"ק, עבדאללה אל באדרי, כי מצאי הנפט מספק יחסית לתצרוכת העולמית ולכן לקרטל אין יכולת ממשית להפחית את מחיר הנפט [7]. הסיבות שמנה – דולר חלש, מתיחות גיאו-פוליטית ופעילות של ספקולנטים בשוק, מקור כולם ממשחקי הכוחות להם אנו עדים במסגרת המלחמה הקרה השנייה.

החלשת הדולר המכוונת על ידי הממשל האמריקני, שמטרתה להילחם במדיניות המוניטארית הסינית אשר יצרה מאזן מסחרי עצום לטובת הסינים, המתוחות הנמשכת סביב תוכנית הגרעין של איראן, ופעילותם של ספקולנטים, ביניהם אנשי

באמצע 2008 הגיעה התפוקה הסעודית ל-9.45 מיליון חביות ביום, ובאמצע יוני התחייבו הסעודים לשאוב 10 מיליון חביות, שיא של כל הזמנים. למרות התקוות ולראשונה בהיסטוריית הנפט, הוברר כי לסעודים יכולת מוגבלת להשפיע על מחירי הנפט העולמיים.

מצד שני, רמות המחירים הגבוהות, מעניקות לסעודים כוח כלכלי ופוליטי אדיר.

בשנים האחרונות הפכה ערב הסעודית לאחד הגורמים המשפיעים ביותר בפוליטיקה הערבית. היא סייעה בתיווך בין החמאס והפתי"ח, תיווכה בין סודן וצי'אד, בין הגורמים הנצים בלבנון ובעיראק ועוד. שימור המעמד הסעודי מחייב את היכולת שלה להוריד את המחירים מתי שתרצה, והיכולת הזאת מוטלת בספק כיום. לאור השחיקה במעמדה עולה התהייה האם תהליך זה התרחש כתוצאה מהתדלדלות עתודות הנפט שלה, או שמא כללי המשחק בענף הנפט משתנים לנגד עינינו?

חסידי אי-הוודאות

בשנים האחרונות עבר שוק הנפט שינויים במנגנוני המחירים שלו. הנפט הזורם לשווקים ולמאגרים האסטרטגיים של המדינות הצרכניות, מושפע מהתקשרויות ארוכות טווח. מקורו בצינורות נפט שעלות בנייתם מיליארדי דולרים, ומטרתם לפעול במשך שנים רבות, וכן ממיכליות נפט העשויות להפליג תקופות ארוכות עד ליעדן. בשל כך, מחיר החבית מבוסס על הערכות באשר להיצע עתידי, יותר מאשר הן מבוססות על המציאות הנוכחית.

התנדדות במחירי החבית היו בעבר מתונות ביותר מכיוון שהשינויים

הגדולות. הדרישה הזו, שעודדה על ידי מדינות כונצואלה ואיראן, זכתה להתנגדות מצד הסעודים שביקשו להגביר את הייצור ולהפחית מהמחירים. הייתה זו אינדיקציה נוספת לכך שההשפעה הסעודית ממשיכה להיחלש [6].

אובדן יכולת ההשפעה על מחיר הנפט, העמיד את הסעודים בדילמה קשה. מחירי הנפט הגבוהים מציגים מספר בעיות עבורה. ראשונה, היא הכדאיות הכלכלית הגוברת לייצר נפט גם ממקורות יקרים יותר להפקה דוגמת חולות הנפט בהן משופעות קנדה, ונצואלה ומדינות אחרות. המשמעות היא שלשוק הקיים מצטרפות שחקניות משפיעות נוספות הפוגעות בהגמוניה הסעודית.

שנית, המחירים הגבוהים מגבירים את המוטיבציה במדינות המערב למצוא תחליף לנפט. מאחר והכלכלה הסעודית תלויה באופן מוחלט בתפוקת הנפט שלה, ובניגוד לנסיכויות הנפט הקטנות במפרץ הפרסי, לא השכילה לפתח ענפים מכניסים אחרים, מציאת תחליפים לנפט תגזול בבת אחת מהממלכה את העושר הרב ואת המעמד המשפיע שלה בעולם.

מדיניות הביטחון הסעודית תלויה רבות ביחסיה האסטרטגיים עם ארה"ב. אובדן ההשפעה שלה, יסיר את חינה בעיני האמריקנים, ויגביר את הדרישה הציבורית להטיל סנקציות על ערב הסעודית בשל מעורבות אזרחיה בטרור.

ממון אך גם מנהיגים מהגוש הריכוזי, דוחפת את המחירים כלפי מעלה, ומעוררת את ההגמוניה האמריקנית בזירה הגיאוגרפית העולמית. בהקשר זה, מציג ארגון אופ"ק מאבק פנימי בין מדינות פרו-אמריקניות כערב הסעודית הרוצות לקרר את שוק הנפט, ובין מדינות אנטי-אמריקניות כוונצואלה ואיראן הפועלות לדחוף את המחירים כלפי מעלה, על מנת לפגוע בכלכלת המערב תוך מילוי קופותיהן שלהן.

פעילות הספקולנטים הפרטיים

בכירים בענף הנפט מכנים את המחסור בנפט בשוק העולמי כמיתוס. על פי ד"ר ריצ'רד פייק, יועץ בכיר בענף, פעלו חברות הנפט הגדולות על מנת לטעון כי עתודות הנפט בעולם טונות בכחמישים אחוזים מ-1.2 טריליון החביות המוצהרות. ספקולנטים אלה, חלקם הוצגו בתחילת המאמר, יצרו חשש מזויף בקרב צרכני הנפט כדי לגזור קופון כלכלי שמן. דיווחים אחרים נוגעים לפעילי איכות הסביבה שמבקשים להציג את הנפט כמשאב שעומד להיעלם מהעולם, כאמצעי לעודד ממשלות למצוא במהרה פתרון חליפי [8].

לטענת המבקרים, התנדדות במחירי הנפט מחזקות את הטענה כי הספקולנטים הם אלה המשפיעים על מחיר החבית. בשנת 2004, השנה שבה החלו מחירי הנפט לעלות, נצפתה עלייה של 53% בתוך פרק זמן של ארבעה חודשים. בתום העלייה ההיא, צנחו מחירי הנפט בשיעור של 27%. הם עלו בשיעור מתון יותר בשנים שלאחר מכן, ועברו עלייה דרמטית נוספת ב-2008 – בתוך ארבעה חודשים זינקו מחירי הנפט בשיעור של 59%, עד לרמה הנוכחית של מעל ל-130 דולר לחבית.

מעניין לציין כי הזינוקים הגדולים במחירי הנפט התרחשו בשנים בהן מתקיימת מערכת בחירות בארה"ב. מחירי הנפט נוסקים כלפי מעלה לקראת הבחירות, וצונחים לאחר מכן. נתון זה מחזק אם כן, את התפיסה כי בסופו של דבר מדובר בפעילות ספקולנטית.

בניסיון להתמודד עם התופעה, העלתה גרמניה דרישה להטיל הגבלות על מסחר ספקולטיבי בנפט [9]. במקביל, המיליארדר ג'ורג' סורוס, הנחשב לאחד המומחים הגדולים בעולם בהבנת מגמות כלכליות, הביע את דעתו כי מחיר הנפט משקף בועה ותו לא. הוא הצביע על טבלאות מחירים של חבית נפט, בעלות מבנה של פרבולה, האופייני לבעיה כלכלית. זינוק המחירים הכולל בשנים האחרונות העומד על פי 7-8 לערך, דומה בהיקפו לזינוק במחירי מניות

הטכנולוגיה בסוף שנות ה-90 במה שנודע אז כבועת ההיי-טק [10].

מומחים בענף הנפט שביקשו להתווכח עם הטענה כי עתודות הנפט במפרץ הפרסי מתדלדלות, הצביעו על גילוי מאגרי נפט משמעותיים במערב אפריקה, בברזיל ובים הכספי. מקורות צפויים לאפשר את המשך זרימת הנפט לצרכנים עוד שנים ארוכות, גם כאשר מוקד הייצור המסורתי במפרץ הפרסי יתרוקן.

השלכות גיאוגרפיות חדשות

הפעילות הספקולנטית בשוק הנפט, המדינית והפרטית, לא פגעה רק בכיסי אזרחי המדינות הצרכניות בעולם, ואימה ליצור מיתון עמוק. היא חשפה גם את השינוי ביחסי הכוחות בקרב יצרניות הנפט בעולם. משקלן של המדינות במפרץ הפרסי בהשפעה על מחירי הנפט יורד בעקביות בשנים האחרונות, בעוד יצרניות אחרות מתחזקות. בנוסף, היקף ההשקעות במציאת תחליפי אנרגיה עולה בהתמדה, בעודו מושפע הן ממחירי האנרגיה הגבוהים, והן מהחשש מפני התחממות גלובלית המיוחסת לפליטת גזי החממה ממכונות ומפעלים.

הקושי החדש להשפיע על מחירי הנפט מתרחש בתקופה בה נהנות מדינות המפרץ מרווחי שיא בזכות מחירי האנרגיה הגבוהים, ולכן עולה השאלה במדינות אלה האם מדובר בשירת

הברבור. סין רוכשת כיום רבע מהנפט שלה באפריקה ומתכננת להגביר את הנתח באופן משמעותי בשנים הקרובות. האמריקנים העמידו יעד של רכישת רבע מהנפט שלהם במערב אפריקה, ולנוכח הגילויים בברזיל ובמקומות נוספים בחצי הכדור המערבי, צפויה התלות האמריקנית בנפט מהמפרץ הפרסי להמשיך ולרדת.

באופן טבעי, עם הירידה ברכישת הנפט ממדינות המפרץ הפרסי, מגיעה גם ירידה במעורבות האמריקנית באזור, מעורבות הנמצאת בשיאה בשנים האחרונות. האמריקנים הבלווגו בעבר על הקשר הסעודי לפיגועי ה-11 בספטמבר לאירוועי טרור אחרים. יוזמות של חברי קונגרס להטיל סנקציות על ערב הסעודית הוסרו בלחץ הבית הלבן ולובי חברות הנפט במהרה.

מאז מלחמת העולם השנייה, ובפרט בשתי המלחמות בעיראק, הוכיחו כל הנשיאים האמריקנים כי ישתמשו בכל אמצעי העומד לרשותם על מנת למנוע פגיעה באינטרסים שלהם באזור, קרי - אם יסברו כי ישנו איום על זרימת הנפט מהמפרץ הפרסי. במסגרת מדיניות זו, ערב הסעודית נהנתה מגישה לטכנולוגיות הצבאיות המתקדמות ביותר של תעשיית הנשק האמריקנית, בעוד ארה"ב והאיחוד האירופי הפעילו את כל כובד משקלן בניסיון לפתור סכסוכים במזרח התיכון.

תהליך הנסיגה במעמדו של המפרץ

האם המחירים ירדו בסוף השנה? צילום: פלסלאוג'י, ויקיפדיה

תהליך הנסיגה במעמדו של המפרץ הפרסי צפוי לארוך שנים ולגרום לכמה השלכות. ראשית, תגבר הדרישה להתנהלות שקופה יותר בשוק הנפט מצדן של מדינות אופ"ק, ושנית, מעורבות המעצמות הגדולות בעולם הערבי תוסט בחלקה מהמפרץ הפרסי אל עבר אזורים אחרים.

הנפט בטווח הקצר, אך תרסק אותם לרמות המחירים מלפני שנתיים ויותר, מיד עם סיום הפעולות המלחמתיות באזור. תקיפה אמריקנית תסיים גם את אי הודאות האופפת את המפרץ הפרסי, תעודד את הצרכנים במדינות המערב ותחייב את איראן להגביר את יצור הנפט שלה, בשל הצורך לשקם את המדינה שודאי תיוותר בהריסותיה.

גם הבחירות המתקרבות בארה"ב, שעומדות לברש על שינוי עם עזיבתו של בוש את הבית הלבן, יסייעו בהורדת מחיר החבית. כך או אחרת, שנת 2008, בניגוד לתחזיות השונות, עשויה להסתיים כשמחיר החבית נמוך משמעותית מהמחיר כיום. שוק הנפט עומד בפני זעזועים רבים בשנים הקרובות, אך ניתן לומר כי מבחינת ההשפעה הכלכלית הקשה על מדינות רבות בעולם הגרוע ביותר, ככל הנראה, כבר מאחורינו.

הערות

1. Matthew R. Simmons, "Twilight in the Desert: The Coming Saudi Oil Shock and the World Economy", Wiley (2005)
2. Adam Porter, "How much oil do we really have?", BBC News, 15/07/2005
3. <http://www.twilightinthedesert.com>
4. Stuart Staniford, "Saudi Arabian oil declines 8% in 2006", theoil Drum.com, 02/03/2007
5. Jad Mouawad, "Plan Would Lift Saudi Oil Output", New York Times, 14/06/2008
6. Javier Blas and Roula Khalaf, "Opec to seek assurances on oil demand", Financial Times, 11/11/2007
7. "OPEC chief says oil market 'crazy'", Xinhuanet, 23/05/2008
8. Steve Connor, "Oil shortage a myth, says industry insider", The Independent, 09/06/2008
9. Ambrose Evans-Pritchard, "Germany in call for ban on oil speculation", Telegraph, 27/05/2008
10. Edmund Conway, "George Soros: rocketing oil price is a bubble", Telegraph, 04/06/2008

הפרסי צפוי לארוך שנים ולגרום לכמה השלכות. ראשית, תגבר הדרישה להתנהלות שקופה יותר בשוק הנפט מצדן של מדינות אופ"ק, שמצדן תפעלנה לחזק את אמיונותן בעיני הצרכנים. פעילות זו תספק נתונים מדויקים באשר להיקף העתודות האמיתיות במפרץ הפרסי. שנית, מעורבות המעצמות הגדולות בעולם הערבי, כפי שניתן לראות כבר כיום, תוסט בחלקה מהמפרץ הפרסי אל עבר אזורים אחרים בעולם כאזור הים הכספי, מערב אפריקה ואמריקה הלטינית. מדובר בפעילות כלכלית, מדינית וצבאית כאחת.

התרחשות אפשרית נוספת היא שינוי אפשרי בהרכב החברות בארגון אופ"ק. אינדונזיה הודיעה השנה כי תעזוב את קרטל הנפט מאחר ואיבדה את התואר יצואנית נפט, וכיום היא מסוגלת לייצר נפט אך ורק עבור השוק המקומי שלה. במקביל הצטרפה אנגולה לארגון ומדינות אחרות כאקוודור ואף ברזיל, שוקלות להצטרף. במידה ומאגרי הנפט העצומים במפרץ הפרסי אכן מתדלדלים כפי שרבים טוענים, מדינות נוספות עשויות לעזוב את הקרטל, או להישאר בעמדה סמלית ולא משפיעה על מדיניותו של הארגון. בסופו של דבר, נסיגה בכוחו של הקרטל תוביל לפגיעה בהגמוניה המסורתית של מדינות ערביות ומוסלמיות בשוק הנפט, ולא ימוץ סדר עדיפויות מדיני שונה עבור אופ"ק מאשר זה המונהג כיום.

ומה בנוגע למחירי הנפט הגבוהים?

שמירת מחירי הנפט גבוהים ככל האפשר הינה אינטרס מובהק של גורמים רבים. איראן ונצואלה משתמשות בסכומים אלה כדי לאיים על ארה"ב וישראל לבל תתקופנה את התשתית הגרעינית המתהווה באיראן; הרוסים נהנים מהרווחים העצומים במאפשרים להם לבנות את העוצמה המדינית הרוסית מחדש; שחקניות לא-מערביות אחרות בתחום הנפט, מעוניינות לנצל את הגל הנוכחי כדי למלא את קופתן; גם חברות הנפט והספקולנטים השונים, נהנים מהרווחים הגבוהים.

העולם עומד בפני שובר-שוויון – המשך המתוחות הגרעינית עם איראן יסייע להעלות את המחירים אל עבר 200 הדולרים. אך אליה וקוץ בה מבחינת איראן ונצואלה, עובדה זו מערערת את האיום בדבר העלאת מחירי הנפט כתגובה להתקפה שכזו, מאחר והמחירים עולים בכל מקרה. בשל כך, ובאופן אירוני, הסבירות לתקיפה צבאית עולה במקביל לעליית מחירי הנפט. האמריקנים מודעים לכך שמתקפה מוצלחת על איראן תקפיץ את מחירי

הציר האיראני-לטיני

אלון לוי ויובל בוסתן

המוג'אהדין העממי למען איראן

ב-23 ביוני, אימץ הפרלמנט הבריטי הצעת החלטה להסיר מרשימת ארגוני הטרור הבריטיים את ארגון ה-MEK, המוג'אהדין העממי למען איראן. ה-MEK הוא אחד מארגוני האופוזיציה המוכרים ביותר באיראן, אשר נהנה מיכולות מודיעיניות מרשימות בתוך מדינת ההאייתוללות. ה-MEK היה הראשון שסיפק ראיות לתוכנית הגרעינית האיראנית, ועל כך זכה לתמיכה מצד של פוליטיקאים רבים במערב.

עם הסרתן של לוב וצפון קוריאה,

חברות כיום ברשימת המדינות

התומכות בטרור ארבע מדינות

בלבד: איראן, קובה, סודן וסוריה.

החלטת הפרלמנט מאשררת למעשה פסיקה של בית המשפט העליון הבריטי, שקבע כי אין כל ראיות לכך שה-MEK עוסק בטרור. הסרתו מרשימת הארגונים, תאפשר לו לפעול באופן חוקי בבריטניה בגיוס כספים ומתנדבים.

הארגון הוקם בשנת 1965 בימי שלטון השאה, לאחר שהתפצל מהתנועה המרקסיסטית-לניניסטית האיראנית. האג'נדה של מקימו, שפעלו בעיקר בצפון איראן, כללה אלמנטים מקוריים מהתנועה המרקסיסטית אשר שולבו עם אלמנטים דתיים – שילוב שאינו שכח כלל וכלל.

במימונו של הק"ב, פעל הארגון נגד שלטון השאה, כשהוא שולח זרועות לקובה, לבנון ולשטחים בישראל. במסגרת פעילותו היה אחראי על שורה של התנקשויות בבכירים בצבא האיראני. חברי הארגון היו שותפים למהפכת ח'ומייני ב-1979, אולם הוצאו מחוץ לחוק שנתיים לאחר מכן, בשל ניסיון הפיכה נגד ח'ומייני. 3,000 מחברי הארגון חוסלו בידי שלוחיו של המנהיג הרוחני של איראן ורבים אחרים נכלאו. מאז פועל ה-MEK באיראן ומחוצה לה כדי לנסות ולהפיל את שלטון האייתוללות, ונהנה מסיוע בתוך איראן מצד רבים.

ב-1988 אירע גל שני של חיסולים, כש-4,000 מחברי הארגון נרצחו בהוראת ח'ומייני. בזמן המלחמה בין איראן לעיראק, החלו אנשי ה-MEK לעבור לעיראק, שם סייעו לסדאם חוסיין

הברית בין הציר הלטיני ואיראן מתחזקת בקצב מהיר בשנה האחרונה. שיתוף הפעולה בין שתי המדינות חוצה את כל התחומים האפשריים. בתחום הגרעין, הצבא, הכלכלה, מדיניות החוץ, התעמולה, הנפט, סחר הסמים והטרור, איראן וונצואלה פועלות כמדינות אחיות. הוצאתה של צפון קוריאה מרשימת המדינות התומכות בטרור, ותוכניות להכניס את ונצואלה לרשימה זו, עשויות להפוך את הרשימה העדכנית לראי ליחסים המיוחדים בין הציר האיראני-סורי והציר הלטיני.

נפילת משטרו של סדאם חוסיין וצפון קוריאה, כאמור, היא האחרונה לצאת מהרשימה. במקומן, עומדות במרכז הכוונת האמריקנית שתי מדינות - איראן וונצואלה.

באפריל 2008, פרסמה מחלקת המדינה האמריקנית דו"ח הסוקר את איומי הטרור על ארה"ב. קשריה של ונצואלה עם ארגוני טרור, המעורבות האיראנית בעיראק והצלחת אל קעידה והטאליבן באפגניסטן, עומדים בראש רשימת האיומים [1].

בדו"ח נטען כי איראן וונצואלה החלו לקיים טיסות סדירות ביניהן על בסיס שבועי. הנוסעים הנוחתים בקראקס לא עוברים בידוק ביטחוני הדוק מדי, ויש לכך סיבה – לא מעט דיפלומטים, אנשי מודיעין ומחבלים מגיעים בטיסות האלה, ביניהם גם אדם החשוד שתכנן לפוצץ את שדה התעופה ע"ש הנשיא קנדי בניו יורק. חוקרים אמריקנים שניסו לעמוד על טיבן של הטיסות סיפרו כי הן סגורות לאנשים זרים, על אף שהן בדרך כלל לא מלאות.

הכוכבת הראשית של הדו"ח היא איראן כמובן, שרשת הטרור שטווחה פרושה ברחבי העולם. מלבד אמריקה הלטינית, קשריה עם החמאס בעזה ועם החיזבאללה בלבנון ידועים אף הם, כמו גם המעורבות שלה באפגניסטן. איראן התחייבה בעבר כי תסייע בייצובה של עיראק, אולם על פי הדו"ח היא ממשיכה להכשיר מחבלים נגד כוחות הקואליציה, נגד כוחות הביטחון העיראקים ונגד אזרחים עיראקים. בנוסף להכשרות, טהרן מספקת רובי צלפים, מוקשים, חומרי נפץ וציוד נוסף עבור מיליציות שונות בהן היא תומכת.

ההתמקדות האמריקנית באיראן ובונצואלה, לצד התמקדות בטאליבן ובאל קעידה, סימנה את המטרות האמריקניות הבעורות ביותר בזמן הקרוב. אחרי ההצלחות האמריקניות עם לוב וצפון קוריאה, יש מי שמקווה כי באמצעות לחץ מרוכז יוכלו האמריקנים לגרום גם לאיראנים לשנות את דרכיהם.

רשימת המדינות התומכות בטרור, עוברת שורה של עדכונים מאז יצאה ארה"ב למלחמה העולמית בטרור, לפני כמעט שבע שנים. לוב, שנחשבה במשך שנים לסמל הרוע ולמחויבת לדרך הטרור, הוצאה מהרשימה ב-2006 לאחר שמנהיגה, מועמר קדאפי, שילם מיליארדי דולרים פיצויים לקורבנות טרור ופרק את כל תוכניות הנשק הלא-קוונציונלי.

צפון קוריאה היא האחרונה שהוצאה מהרשימה, ב-26 ביוני השנה, לאחר שנאותה לעמוד בהתחייבויותיה לפירוק הגרעין, ופוצצה את מגדל הקירור בכור ביונגביון. ההחלטה האמריקנית להסיר את צפון קוריאה מהרשימה התקבלה למורת רוחם של היפנים, הטוענים כי פיונגיאנג עודנה מחזיקה באזרחים יפניים שנחטפו בשנות ה-70 של המאה שעברה.

עם הסרתן של לוב וצפון קוריאה, חברות כיום ברשימת המדינות התומכות בטרור ארבע מדינות בלבד: איראן, קובה, סודן וסוריה. להופעה ברשימה זו השלכות רבות. כל אחת מהמדינות המופיעות ברשימה נתונה לסנקציות רבות, ובעיקר סנקציות כלכליות מצד האמריקנים והאיחוד האירופי.

צפון קוריאה, כמדינה נטולת משאבי טבע כמעט לחלוטין המצויה תחת משטר סטאליניסטי בהנהגתו של קים ג'ונג איל, נמצאת על סף אסון הומינטארי. בסוף שנות ה-90, גבה הרעב הקשה שפשה במדינה מיליוני קורבנות, והחשש הצפון קוריאה מגורל דומה פחות מעשר שנים לאחר מכן, דירבן אותה לשתף פעולה עם האמריקנים, הגם אם תוך הערמת קשיים בדרך.

בינואר 2002, ארבעה חודשים לאחר מתקפת הטרור הגדולה בארה"ב, התייצב ג'ורג' וו. בוש לנאום הראשון שלו על מצב האומה. בנאומו, טבע בוש את המונח "ציר הרשע", רשימת המדינות התומכות בטרור ופועלות להשגת יכולת גרעינית. הציר כלל אז את צפון קוריאה, עיראק ואיראן. עיראק הוצאה מהרשימה לאחר

נסראללה. החיזבאללה מתחזק ביבשת אמריקה. צילום: www.wa3ad.org

במלחמתו באיראנים, בתמורה להסכמתו להגן עליהם. במסגרת שיתוף הפעולה, כרבה מחברי הארגון נטלו חלק בתקיפות נגד הכורדים בעיראק לאחר מלחמת המפרץ, תקיפות שבגינם הואשמו בריס ברצח עם.

מאז הפלישה האמריקנית לעיראק, נטש הארגון את דרך הטרור, והוא פעיל בעיקר בזירה המודיעינית. הוצאתו כעת של ארגון בעל היסטורית דמים שכזו, מרשימת ארגוני הטרור, מעידה על התגברות המוטיבציה הבריטית להגביר את המאבק במשטר האיראני.

בין טהרן לקראקס

בשבועות האחרונים עומדת ונצואלה תחת מתקפת האשמות מצדה של ארה"ב, בדבר מעורבותה בתמיכה בטרור העולמי. לאחר שנחשפו קשריה של קראקס עם ארגון הטרור FARC בחודש מרץ השנה, על רקע המשבר בין קולומביה לאקוודור, טענו האמריקנים כי ונצואלה מקיימת יחסים הדוקים גם ארגון חיזבאללה השיעי. רצף ההאשמות הביא מספר מחוקקים אמריקנים לפעול להכנסת ונצואלה לרשימת המדינות המוגדרות כתומכות טרור.

האשמות בדבר קשרים בין ונצואלה של הוגו צ'אבו לחיזבאללה אינם חדשים. ניסיון הפיגוע של החיזבאללה בשגרירות האמריקנית בוונצואלה ב-2006, חשף טפח מהסיוע שמעניקה ונצואלה לארגון. הקונגרס האמריקני חושד כי אנשי החיזבאללה מגייסים כספים בוונצואלה עבור פעילותם בלבנון, ושוונצואלה משמשת עבורם בסיס אם לפעילות טרוריסטית באמריקה הלטינית. האיומים על שגרירות ישראל בקנדה, על פי דיווחים שונים, עשויים אף להיות קשורים להרחבת יכולת הפעילות של חיזבאללה ביבשת אמריקה [2].

ב-18 ביוני, פרסם משרד האוצר האמריקני צו האוסר כל קשר דיפלומטי ונצואליאני בשם ר'אזי נאסר א-דין, אשר על פי החשד משמש כצינור כספים עבור החיזבאללה בלבנון. באותה הזדמנות הכריזו האמריקנים גם על החרמת פאזי כנען, איש עסקים מונצואלה ממוצא לבנוני, המנהל משרדי נסיעות בקראקס. יומיים לאחר מכן דחה נשיא ונצואלה, הוגו צ'אבו, את ההאשמות וטען כי ההאשמות נגדו בדבר סיוע לחיזבאללה הן בלון ניסוי שווינגטון מפרחה בניסיון לבחון האם יהיה לכך הד חיובי בעולם. במידה והצעד יצליח, כך צ'אבו, יפעלו האמריקנים להעמידו לדין בבית משפט בינלאומי.

האשמות בדבר קשרים בין ונצואלה של הוגו צ'אבו לחיזבאללה אינם חדשים. ניסיון הפיגוע של החיזבאללה בשגרירות האמריקנית בוונצואלה ב-2006, חשף טפח מהסיוע שמעניקה ונצואלה לארגון. הקונגרס האמריקני חושד כי אנשי החיזבאללה מגייסים כספים בוונצואלה עבור פעילותם בלבנון, ושוונצואלה משמשת עבורם בסיס אם לפעילות טרוריסטית באמריקה הלטינית

חברות הציר הלטיני – בוליביה, אקוודור, ניקרגואה וקובה. שיתוף הפעולה האיראני עם מדינות הציר הלטיני נוגע לכל תחומי החיים, וקשרי הידידות באים לידי ביטוי בסדרה של ביקורים הדדיים באיראן ובדרום אמריקה של מנהיגי המדינות השונות.

עד שנת 2005, איראן וונצואלה לא סחרו ביניהם באופן ישיר. מאז, נחתמו בין המדינות 29 הסכמים בילאטרלים. איראן גם רכשה בשנים האחרונות מספר בנקים בוונצואלה, ומתקיים חשד כי הם משמשים בהעברת כספים למימון טרור, ובהלבנת כספים. הקו האווירי בין איראן לוונצואלה, מכיל על פי החשד גם כסף מולבן מעסקאות סמים ואולי אף סמים.

אחד משיתופי הפעולה בין שתי המדינות המדיר שינה מעיני האמריקנים, הוא בתחום האנרגיה הגרעינית. בידי האיראנים ידע רב בתחום, וצ'אבו, המשתעשע מזה זמן ברעיון של לפנות לתחום הגרעין בעצמו, מוכן לשלם עבור הידע האיראני בנדיבות. עוד ב-2005 טענו הארגוניים כי נציגים מונצואלה גיששו באשר לאפשרות לרכוש מהם כור גרעיני.

אי ההיענות הארגוניית סיעה בחיזוק היחסים בין צ'אבו לאחמדינג'אד גם בתחום הזה. ונצואלה כבר הצהירה בפומבי כי בכוונתה להפיק אנרגיה גרעינית למטרות ייצור חשמל, אולם

לוטנט קולונל (מיל). מגינים, הפועל כיום על תקן יועץ בכיר של הצבא האמריקני, תיאר לאחרונה קשר מדהים אחר בין ונצואלה והחיזבאללה. מגינים גולל את סיפורו של שבת וואיו החי בסמוך לגבול עם קולומביה. חלק מבני הוואיו הילידים התאסלמו לאחרונה ואימצו את הפרשנות השיעית של האסלאם תחת פיקוחם של אנשי החיזבאללה, ובברכתו של צ'אבו [3].

"אני חש כי פגשתי את אחי וחברי לקרב. אין לנו כל הגבלה בשיתוף הפעולה ביננו". מלים אלה מפיו של נשיא איראן אחמדינג'אד, המתייחסות לעמיתו מונצואלה, ממחישות עד כמה עמוק שיתוף הפעולה בין שתי המדינות. בעבר, הקדשנו בסיקור ממוקד לא מעט מאמרים לברית המתהווה בין טהרן לקראקס. גם בגיליון הנוכחי, המאמרים על הנעשה בתחומי הנפט והסמים מצביעים על שיתוף פעולה בין איראן לוונצואלה לשם פגיעה באינטרסים מערביים ומימון פעילות טרור.

איראן שותפה גם בתהליך המיליטאריזציה העובר על ונצואלה, ההופכת להיות המעצמה הצבאית החזקה ביותר במרחב שבין מכסיקו בצפון וברזיל וארגנטינה בדרום. ככזו, קראקס מתבססת כבסיס האיראני החשוב ביותר בדרום אמריקה. צ'אבו פתח בפני חברו האיראני דלתות לשאר

שירות על ידי האמריקנים או באמצעות בנות בריתה, ישראל וקולומביה, בדומה למלחמות שהתרחשו ב-2006, אז יצאה ישראל למלחמת לבנון השנייה ואתיופיה הפרו-אמריקנית פעלה נגד המיליציה האסלאמית בסומליה? אין ספק כי ככל שנוקף הזמן, המאבקים הופכים מורכבים יותר, ופתרונות מהירים ופשוטים הופכים לזיכרון רחוק.

גרירת רגליים בעימותים מקומיים, כפי שמתרחש כיום בעיראק, הוא התרחיש הגרוע ביותר עבור הגוש הדמוקרטי והטוב ביותר עבור הגוש הריכוזי. נוכח הדינמיקה המשתנה, ברור כי אחד האתגרים הגדולים הניצבים בפני הגוש הדמוקרטי הוא מציאת דרך פעולה שתאפשר נקיטת צעדים אפקטיביים בכל זירה שהיא, מבלי שזו תהפוך למוקד סכסוך ארוך שנים.

אחמדדניג'אד והוגו צ'אבו – מנהיגי הטרור העולמי: צילום: אייג'נסיה ברזיל

איראן שותפה גם בתהליך המיליטאריזציה העובר על ונצואלה, ההופכת להיות המעצמה הצבאית החזקה ביותר במרחב שבין מכסיקו בצפון וברזיל וארגנטינה בדרום. ככזו, קראקס מתבססת כבסיס האיראני החשוב ביותר בדרום אמריקה.

הערות

1. Elise Labott, "U.S. terror report cites Venezuela, Iran", CNN, 30/04/2008
2. Ely Karmon, "Hezbollah America Latina: Strange Group or Real Threat?", IDC Herzliya International Institute for Counter-Terrorism, 14/11/2006
3. Robert Maginnis, "Ahmadinejad's South American Caracastan", www.humanevents.com, 06/05/2008
4. שם
5. Rafael Guarin, "Hugo Chavez's Uranium", vcrisis.com, 04/06/2008
6. Sibylla Brodzinsky, "FARC acquired uranium, says Colombia", csmonitor.com, 28/03/2008

מדינה שכנה בה הוא מזהה הזדמנות, מזכירה את הפעילות האיראנית במזרח התיכון מאז נפילת משטרו של סדאם חוסיין.

איראן, ונצואלה ובנות בריתה, נהנות מתמיכה רוסית-סינית. על אף השוני האידיאולוגי בין שני המשטרים, מוצאים אלו מחנה משותף בשאיפתן לפגוע בהגמוניה האמריקנית. ונצואלה מתרחקת בחודשים האחרונים מהחזון הסוציאליסטי המקורי שייחס לעצמו צ'אבו, ונמצאת בנתיב שהיפוך אותה למדינת משטרה תומכת טרור. מעורבות העבר של צ'אבו במערכות בחירות של מדינות אחרות, מתחלפת בפעילות חתרנית נגד משטרים בעלי אופי שמרני, ובפרט בקולומביה ובפרו.

בכל זרועות השלטון בארה"ב מנסים כיום לאמוד את גודל האיום ומעוניינים בצעדים דרסטיים נגד שתי המדינות האלה. בביקורו האחרון באירופה, ניסה הנשיא בוש לעורר את בני בריתו האירופים להגביר את הלחץ על איראן, והוצאת ארגון האופוזיציה האיראני מרשימת ארגוני הטרור, יכולה להתפרש כצעד בכיוון הזה. צרפת של ניקולא סרקוזי הופכת החודש לנשיאה התורנית של האיחוד האירופי, והיא צפויה להמשיך בקו המערבי הנוקשה כלפי האיראנים.

האם צפויות פעולות צבאיות נגד איראן ונצואלה? האם פעולות אלה תונהגנה

האמריקנים חושדים כי מעצמת האנגריה השניה בגודלה בחצי הכדור המערבי לאחר קנדה, מתכננת גם יישומים צבאיים לתוכנית זו.

קאמילו אוספינה, שגריר קולומביה בארגון מדינות אמריקה, טען עוד ב-2007 כי ונצואלה כורה אורניום ופועלת בחשאי להעשיר אותו בשני אתרים המאובטחים בכבדות. ממשלת ונצואלה טוענת כי באתרים אלו היא מייצרת ביחד עם איראן אופניים ואופנועים, אולם מבין קירותיהם עבי הבטון של המפעלים טרם יצא דו-אופן אחד לשוק. השימוש היחיד לאורניום הוא בתחום ייצור האנגריה הגרעינית, והמיזם המשותף עם האיראנים בעלי הידע בהעשרת אורניום, יכול לאפשר לוונצואלה להגיע לסף גרעיני בתוך מספר שנים [4, 5]. קולומביה אגב, טענה כי מידע שנמצא במחשבים שהוחרמו בפשיטה הצבאית על בסיס ה-FARC באקוודור, מצביע על כך שגם ארגון ה-FARC פעל כדי לרכוש אורניום [6].

היחסים האסטרטגיים בין איראן לוונצואלה כיום, מציגים שורה של איומים עבור הגוש הדמוקרטי בכלל ועבור ארה"ב בפרט. מאמצי הגרעין של ונצואלה, הבאים בשילוב עם התעצמות צבאית ופרישת רשת טרור וסמים ענפה, עשויים להביא לערעור המצב הביטחוני בדרום אמריקה, כפי שכמעט ואירע בחודש מרץ האחרון. שיטת הפעולה של צ'אבו, המתערב בבוטות בנעשה בכל

עולם הולך ומתחמם

אלון לוי ויובל בוסתן

לאחר שנים של הכחשות, הסברים ותיאוריות, איש כמעט אינו חולק כיום על העובדה שהאקלים בכוכב הלכת שלנו משתנה, ושלאדם הייתה תרומה לתהליך. בשנים האחרונות, הטבע מייצר סופות אלימות יותר משנה לשנה ואסונות בקנה מידה עצום הפכו לעניין שבשגרה בכל חלקי העולם כמעט. מה ניתן לעשות על מנת להתמודד עם הנזקים העצומים? האם האמריקנים יצטרפו למאמץ אחרי שנים של סירוב?

הותירה 75,000 הרוגים וכ-100,000 פצועים.

שנת 2007 הייתה לאחת השנים הקשות ביותר בתולדות ארה"ב בכל האמור לשריפות ענק [2]. בחודש יוני אותה שנה, "טבעה" בריטניה תחת כמויות גשם כפולות מהממוצע. השנה, בינתיים, אירעו שני אסונות קשים - באפריל פגעה סופת הציקלון נארגיס במיאנמר (לשעבר בורמה), והותירה מאחוריה 138,000 הרוגים ונעדרים, ובחודש מאי התרחשה רעידת אדמה בסין, שגרמה לכ-70,000 הרוגים.

ב-2 בפברואר 2007, הכריז פאנל המדע של האו"ם כי תופעת ההתחממות העולמית היא חד-משמעית מבחינה מדעית. הפאנל קבע, לראשונה, כי "סביר מאוד" שפעילות האדם היא הגורם המרכזי שהניע את שינוי האקלים העולמי בחמישים השנה האחרונות. חברי הפאנל ציירו תמונה מדאיגה כשקבעו שבמאות השנים הקרובות הטמפרטורות

ב-24 בנובמבר 2005, החליטו 980 תושבי איי קרטרטס הזעירים בפפואה גינאה החדשה לעזוב את בתיהם לטובת איים אחרים. הייתה זו הפעם הראשונה בעידן המודרני בה מושבה שלמה ננטשה בשל עליית מפלס מי הים. סבלם של התושבים מנזקי הים הלך והחריף במשך השנים. ב-1995, גל שהתרומם בעת סערה שטף שניים מהאיים הזעירים והשמיד כמעט לחלוטין את גידולי החקלאות המעטים אשר שימשו כמקור המזון היחידי של התושבים. מאז, אי שלישי מכוסה כולו במים ואי רביעי איבד מחצית מגודלו למפלס מי הים העולה. כל קבוצת האיים צפויה לשקוע מתחת למים עד 2015.

ככלל, נדמה כי בשנים האחרונות אסון טבע רודף אסון אחר, והנזקים רק הופכים קשים יותר. באוגוסט 2002, ספגו מדינות מרכז אירופה כמות גשם עצומה, שגרמה לשיטפונות ולנזקים בעשר מדינות, מרוסיה ועד איטליה והדביקה לאירוע את הכינוי "סופה של פעם במאה שנה" [1]. בחלוף שנה בדיוק, תקף את מערב היבשת גל חום קיצוני, שהביא למותם של כ-35,000 בני אדם, כשליש מהם בצרפת.

בדצמבר 2004 התרחשה רעידת האדמה הגדולה בדרום-מזרח אסיה, שגרמה לגלי צונאמי ענקיים. ההרוגים מהרעידה והגלים נאמדו ב-230,000. באוגוסט 2005 היה הוריקן קתרינה לאסון הטבע היקר ביותר בתולדות ארה"ב במונחים נומינליים,

כשגרם לנזקים שווים של למעלה מ-80 מיליארד דולר ול-1,800 הרוגים. באוקטובר, רעידת אדמה בפקיסטן

שיטפונות באירופה בקיץ 2002 - נזקי טבע עצומים הפכו לשגרה. צילום: סטפן מלץ

ככלל, נדמה כי בשנים האחרונות אסון טבע רודף אסון אחר, והנזקים הופכים קשים יותר. באוגוסט 2002, ספגו מדינות מרכז אירופה כמות גשם עצומה, שגרמה לשיטפונות בעשר מדינות, מרוסיה ועד איטליה והדביקה לאירוע את הכינוי "סופה של פעם במאה שנה"

ומפלס מי הים יוסיפו לעלות, ומזג האוויר יהפוך בלתי צפוי ואלים יותר. בין היתר ציינו שם, כי מפלס מי הים, שעלה בכ-18 ס"מ במאה ה-20, עשוי לעלות בכחצי מטר ואף יותר במאה ה-21. חברי הפאנל סיימו בהדגישם כי התגייסות כלל-עולמית לצמצום גזי החממה ומזהמים אחרים תמתן באופן דרמטי את נזקי ההתחממות העולמית [3].

הכרזות אלו, מצד אחד הגופים המרכזיים בתחום, הסיטו באופן סופי את הדיון הציבורי מהשאלה "האם זו באמת אשמנתנו?" ל"מה ניתן לעשות?" גם בארה"ב, שאחראית על רבע מגזי החממה הנפלטים, אימצו את מסקנות הפאנל, אך הכריזו כי לא ינקטו צעדים חד-צדדיים בנושא אלא ישתפו פעולה בניסוח אמנות חדשות בנושא.

ארה"ב נגד העולם

הממשל האמריקני, באופן מסורתי, משתדך מאחורי שאר העולם המערבי בכל הנוגע למאבק בהתחממות העולמית, בשל השפעתם הרבה של תאגידי האנרגיה הענקיים על וושינגטון. תושבים רבים, בעיקר בדרום במזרח ארה"ב, סובלים מנזקי טבע בכל שנה.

פעם אחר פעם דחו האמריקנים בכלל והמפלגה הרפובליקנית בפרט, יוזמות שהיו בעלות סיכוי להביא לשינוי חיובי. ממשל בוש מעכב זה זמן רב הכרזה רשמית שתקשור בין פליטת גזי חממה לנזקים סביבתיים ובריאותיים לאוכלוסייה. בסוף החודש שעבר, סרב בית משפט בארה"ב להורות לסוכנות להגנה על הסביבה (EPA) לפרסם את הדו"ח הזה במהירות. בפועל, העניק בית המשפט לממשל את היכולת להימנע מדו"ח כזה ככל שיחפוץ [4].

בהיעדר תמריץ כלכלי או חברתי, נראה כי הדרך הטובה, ואולי היחידה, לליבו של הממשל האמריקני היא באמצעות

קשירה בין הנושא לביטחון הלאומי. בשבוע פורסמה הערכה של סוכנויות המודיעין האמריקניות על פיה

מדהימות: 70% מהזנים שנבדקו העתיקו את מקום מגוריהם לקרקע גבוהה יותר מהמקום בו צמחו בתחילת המאה. קצב "הטיפוס" לגובה של הצמחים נאמד ביותר מ-30 מטרים בממוצע לעשור [7]. מחקר זה הוא אחד החשובים בשנים האחרונות, הממחישים עד כמה ההתחממות העולמית משפיעה על כל תחומי החיים, לא רק על המסת קרחונים.

עוד בסוף החודש שעבר, האינדיפנדט הבריטי פרסם דיווח מיוחד, על פיו בקיץ הנוכחי, לראשונה בעידן המודרני, קיים סיכוי ממשי שכל הקרח המכסה את הקוטב הצפוני בקו רוחב 90° יימס. כבר כעת, כ-70% מהקרח הקיים שם היום נוצר רק בחורף שעבר ואינו צפוי להחזיק מעמד בקיץ.

מבחינה מדעית, להפשרת הקרח בקוטב הצפוני אין השפעה מיוחדת יחסית לתופעת המסת הקרחונים העולמית. משנה לשנה אנו מדווחים על המסה מואצת של קרחונים, על מדף הקרח הענק בגרינלנד שהחל להתפרק ועל עלייה מואצת של טמפרטורות בקטבים. כבר בקיץ 2007 נפתח למעבר אוניות, נתיב שיט מצפון לקנדה, המאפשר מעבר בין האוקיאנוס האטלנטי לאוקיאנוס השקט [8].

ההשפעה האמיתית של היעדר הקרחונים תורגש במישור התודעתי, כשתגענה התמונות הראשונות מהקוטב המופשר.

הייתכן קוטב בלי קרח? צילום: מילה זינקובה

בסוף החודש שעבר, האינדיפנדט הבריטי פרסם דיווח מיוחד, על פיו בקיץ הנוכחי, לראשונה בעידן המודרני, קיים סיכוי ממשי שכל הקרח המכסה את הקוטב הצפוני בקו רוחב 90° יימס. כבר כעת, כ-70% מהקרח הקיים שם נוצר בחורף שעבר ואינו צפוי להחזיק מעמד בקיץ.

ההשפעה שתהיה לעצירתו המוחלטת של הזרם, הסיקו המדענים כי במקרה כזה באזורים המושפעים מזרם הגולף יסבלו מירידה של עד 6 מעלות צלזיוס במוצע בעיקר בחודשי החורף. ירידה בשיעור חד כל כך של הטמפרטורה הממוצעת באזור, תגרום בטווח הארוך לעלייה חדה ומהירה אף יותר של הטמפרטורות באזור, עקב מנגנוני האיזון הטבעיים של האטמוספירה, שיפעלו לאזן מפלי טמפרטורות.

המדענים אמנם מודים כי עצירתו של זרם הגולף עלולה לגרום להשפעות נוספות ובלתי צפויות אשר ישפיעו על העולם כולו, אך באותה נשימה הם שוללים מכל וכל את התרחיש אשר תואר בסרט "היום שאחרי מחר", לפיו שינוי בזרם הגולף התחיל שרשרת אירועים אשר הביא את כדור הארץ לתחילתו של עידן קרח חדש. "הדבר היחיד שכן מציאותי בסרט", ציין בייאוש אחד החוקרים מהמכון האוקייאנוגרפי הלאומי, "הוא שמומחי אקלים, כלכלה ותרבות מזהירים ללא הפסקה מהאסונות הצפויים לנו, אך הפוליטיקאים טוענים כי אין ביכולתם לעשות דבר..." [6].

ביוני שנה זו, פורסם מחקר חדש שהצביע על ממצא חסר תקדים, כשקשר בין ההתחממות העולמית לנדידה של צמחים. החוקרים השוו בין מיקומם של 171 זנים בשנים 1905-1985 לבין מיקומם בשנים 1986-2005, והעלו תוצאות

התחממות כדור הארץ עלולה להגביר את ההגירה הבלתי-חוקית, לחולל אסונות הומאניטאריים חריפים ולהגביר את התסיסה החברתית, שתערער יציבותם של משטרים ותביא לעלייה בטרור.

האזורים המרכזיים שישבול מההתחממות העולמית, כך על פי הדו"ח, הם האזורים באפריקה שמדרום לסהרה, המזרח התיכון ודרום-מזרח אסיה. בכל המקומות, מאמינים ראשי שירותי המודיעין, עשויים להחריף המאבקים על משאבי הטבע המתדלדלים ובראשם מים לשתייה. כל הגורמים הללו, על פי הדו"ח, עלולים להוות איום על הביטחון הלאומי של ארה"ב [5].

לצד התחזית המאיימת, מדגיש הדו"ח כי רוב בעלות בריתה של ארה"ב תהיינה מסוגלות להתמודד בצורה טובה עם שינויי האקלים, הן מבחינה כלכלית והן מבחינה תשתיתית. האם הדו"ח הזה יגרום לארה"ב להצטרף למאבק נגד ההתחממות העולמית, שלא לומר להוביל אותו? סביר שלא. ארה"ב "מכורה" לנפט ותעשייתה מזהמת את כדור הארץ יותר מכל מדינה אחרת. עם זאת, בהחלט ייתכן כי היא תסכים לצמצום סמלי בצריכה במסגרת המאבק העולמי.

היום שאחרי מחר?

על רקע ההתחממות העולמית ותכיפותם העולה של אסונות טבע, מפנים מדענים בכל העולם את עיקר מרצם לחקר התופעות הקשורות לנושא, במטרה לאמוד טוב יותר את היקף התופעה והשלכותיה, ולנסות לחזות כיצד יתפתחו הדברים הלאה.

בדצמבר 2005, פורסמה אזהרה חסרת תקדים של משלחת מדענים שערכו מדידות באוקיינוס האטלנטי. המדידות העלו נתון חד-משמעי ומדאיג: זרם הגולף האט את זרימתו בשליש בתוך 12 שנים בלבד. זרם הגולף תורם לייצוב וחימום הטמפרטורה בכל צפון-מערב אירופה וצפון-מזרח אמריקה הצפונית באמצעות הזרמת מים חמים מאזורי קו המשווה לחוג הארקטי. ככל שהמים נעים צפונה עם הזרם, כך יורדת הטמפרטורה שלהם עד שבשלב מסוים שוקעים מטה מפני הים וזורמים בחזרה דרומה, לכיוון קו המשווה. תהליך המסת הקרחונים המואץ מזרים בשנים האחרונות מים קפואים דרומה יותר מאשר בשנים עברו. בשל כך, המים המגיעים עם זרם הגולף מתקררים ושוקעים באזור דרומי יותר מבעבר.

התוצאה המיידית של האטה זו היא ירידה של מעלה אחת בטמפרטורה הממוצעת בעשור הקרוב. לשם חיזוי

הקיימת במסגרת האו"ם על מנת ליצור ארגון שיוכל להגיב במהירות וביעילות לכל סוג של אסון טבע.

על רקע המתחוות הגיאופוליטית המחריפה, ייתכן כי שיתוף פעולה הומאניטארי, הגם אם מוגבל בהיקפו, יוכל לשמש כעוגן ליחסים משותפי-אינטרסים בין מדינות מהגושים היריבים.

במידה ותופעת ההפשרה בקיץ תחזור על עצמה בשנים הקרובות, ובוודאי אם תתרחב, ייתן הדבר את האות למרוץ על משאבי האזור בין המדינות הגובלות בקוטב. בקיץ שעבר העלתה רוסיה דרישה לריבונות על הקוטב הצפוני ואף שלחה צוללת לא מאוישת לנעוץ את דגל רוסיה בקרקעית הים שם [9]. שאר המדינות הגובלות בקוטב – ארה"ב, קנדה, נורבגיה ודנמרק, התרעמו על הצעד הרוסי והן אינן מתכוונות לוותר על חלקן בעוגה.

הערות

מה אפשר לעשות?

1. "Wild weather has happened before, will again", AP, 19/08/2002
2. "2007 wildfire season one of worst on record", AP, 04/01/2008
3. Elisabeth Rosenthal and Andrew C. Revkin, "Science Panel Calls Global Warming 'Unequivocal'", New York Times, 03/02/2007
4. "Court says no deadline for EPA on global warming", AP, 26/06/2008
5. "Report: Climate change threatens security", AP, 25/06/2008
6. Ian Sample, "Alarm over dramatic weakening of Gulf Stream", The Guardian, 01/12/2005
7. "Study: Global warming chases plants uphill", AP, 26/06/2008
8. Steve Connor, "Exclusive: No ice at the North Pole", The Independent, 27/06/2008
9. Adrian Blomfield, "Russia claims North Pole with Arctic flag stunt", Telegraph, 03/08/2007

נוכח התלות הכמעט מוחלטת של מרבית מדינות העולם בזהב השחור, והשכיחות הגבוהה של מפעלים הפולטים גזי חממה, גם נכונות מצד כל מדינות העולם לצמצום פליטת הגזים לא יהיה בה על מנת להביא שיפור בטווח הזמן הקרוב. הנזק כבר נעשה, ומרבית המין האנושי ירגיש בתוצאותיו, אם באופן ישיר דוגמת אסון טבע שיגרום לנפגעים רבים, ואם באופן עקיף, למשל בנסיקת מחירי המזון בעקבות בצורות ממושכות.

על אף הדברים, לצמצום מהיר של פליטת הגזים חשיבות מכרעת למיתון השפעות ההתחממות בטווח הבינוני והארוך. "למען עתיד ילדינו" כפי שנוהגים להצהיר אלו המזהירים מהשלכות ההתחממות העולמית. אימוץ אמנה חדשה במקום פרוטוקול קיוטו שיפוג ב-2012 הוא היעד המרכזי כרגע בתחום.

אנגלה מרקל גייסה עוד בשנה שעברה את מדינות אירופה ליוזמה הקוראת לצמצם בחצי את היקף הגז הנפלט. למגינת ליבה של הקאנצלרית הגרמניה, המתנגדת החריפה ביותר ליוזמה היא כאמור ארה"ב, שלעת עתה מסכלת כל ניסיון להסכמה על האמנה החדשה. למרות ההתנגדות, גם לממשל האמריקני ברור שהעת להתגמש קרבה.

ללא קשר לאמנה החדשה, שאת השפעתה נרגיש כאמור רק בטווח הבינוני, הבעיה המרכזית עימה צריכות מדינות העולם להתמודד כיום היא אסונות הטבע. הסופה במיאנמר מוקדם יותר השנה המחישה עד כמה חשובה היכולת להתמודד עם אסון כזה. מנהיגי החונטה שם, מחשש למעמדם, סרבנו להכניס כוחות סיוע בינלאומיים לתחומי המדינה. בסירובם, על פי הערכות שונות, מנעו סיוע מהפצועים וחסרי הבית.

האם ניתן למנוע מקרים כאלו בעתיד? קרוב לוודאי שלא. למרות זאת, נראה כי הדבר המועיל ביותר שמדינות העולם העשירות יכולות לעשות בתחום זה הוא להדק את הפעילות ההומאניטארית

